

(8)

Kosova –Balkanlar’da Türk Halk İnançları
Taner KOTLE³⁰

Baş İnancı

Türk Halk İnancında **”Baş”** kutsaldır. Türk Dünyasının birçok Türk topluluklarında Anadolu, Orta Asya ve Balkanlarda **”Başın İçin ”** (1) yemini hala günümüzde ciddiyetini korumaktadır.

Kosova Türklerinde günümüze dek bu yemin tüm ciddiyeti ve kutsallığıyla halk arasında yerini korumaktadır. Genellikle karşı tarafı inandırmak için en son yemin edilen ciddi yeminler arasında yer almaktadır, **”Anamın Başı için, Babamın Başı İçin, Evladımın Başı İçin”** (2) ciddi durumlarda yemin edilmektedir.

Baş İnancı bu yeminlerle de kalmayıp, Prizren-Kosova Türbe ziyaretlerinde yatırların baş ucunda mumlar günümüzde bile yakılmaktadır.Yaşlı ilerlemiş kadınlarımız Baş Örtme geleneği hala sürdürülmektedir.

Baş ve Başlık namustur herhangi bir durumda, kadınlarımızın başına veya başlığına bir kişinin veya kişilerin küçük bir istenmeyecek hareket yapması büyük ayıp, ciddi problemlerin başlamasına neden olarak sayılmaktadır.

Ölüm Adetleri (Ata Ruhu İnancı)

Türk Halk İnanç Kültürünün **”Ata Ruhu”** genellikle Oğuz Gurubu içinde yaşadığını görmekteyiz.

Azerbaycan ve Türkiye’de ataların başına veya kabirlerine yemin edilmektedir. **”Atamın Goru hakkı”** (3)

Balkan Kosova Türkleri de Oğuz gurubunda yer aldıklarından dolayı bu inanç hala sürdürülmektedir. Ata Ruhları ve kabirlerinde canlarıda kalmasa bile kutsal sayıldıklarından dolayı üzerlerine yeminler edilmektedir.

Kosova Türklerinde kastedilen can terimi ruh manasındadır.

” Anamın Canı İçin, Babamın Canı İçin, ülmüş anama babama yemin ederim” (4)

Önemli dini geceler ve kandillerde Kosova Türkleri arasında Ata ruhunun evi ziyaret ettiği inancından dolayı evin tüm ışıkları o gece sabaha kadar açık bırakılır, ata ruhu için helva pişirilir dualar okutulur.Cuma geceleri de her evde ata ruhlarına Yasin-i Şerif okutulmaktadır.

Türk Halk İnancında ata ruhları ve mezarları kutsaldır.

Mete hanın Ata mezarlarını çiğneyen düşmanın bu tutumunu savaş sebebi saydığı da bilinmektedir.

Prizren’de bir evin odasından ölü çıktığı zaman, eğer ölen kişi evin atasıysa (Ulicesi) ölen kişinin elininin bir parmağından tırnağı kesilir, evin bir duvarından taş parçası çıkartılır, ölü odadan yıkanmaya kaldırıldığında, odada yattığı yere bir büyük kab dolusu un atılır yanına evin duvarından çıkartılan taş, elinden kesilen tırnak ve ölüden sonar evin büyüğü kimse onun tarafından ortada bulunan malzemelerin yanına belli miktarda ruhu şad , sevabı bol olsun diye para atılır.

Ölünün yıkanma işlemi tamamlandıktan sonar, ölü evden çıkartıldığında ortada bulunan un ve para bir fakire verilir. Ölüden kesilen tırnak ve duvardan çıkartılan taş ise tırnakla beraber evin duvarına gömülür.

Ev büyüğünün ölümünden sonra da evde düzenin ve bereketin devamı için ölüden tırnağın evin bir tarafına gömülerek evde bereketi ve düzeni koruduğu inancı yatmaktadır.

30 Priştine Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğrencisi, KOSOVA.

Prizren'de bir ailede 6 ay içinde ardı ardına ölümler yaşandığı zaman 2'nci ölümün ardından, ölü yıkanıp evden çıkartılıp mezarlığa yol alırken evin avlusunda horoz veya tavuk kurban edilip kan dökülürki artık o ailede ölümler yaşanmasın inancı yatar.

Yağmur Duası:

İslam Öncesi Türklerde, Gök Tanrı adından anlayacağımız gibi Tanrı hep gökteydi. Türkler fenalıkların ve doğa felaketlerinin önlenmesi için her zaman Gök Tanrıya yalvarmışlar kurbanlar vermişler çeşitli ayinlerde bulunmuşlardır.Yağmur Duası' da bu ayinlerin bir parçasıdır. Yağmur duası ile ilgili törenlerin binlerce yıl öncesinden var olduğunu görüyoruz.

Örnek:

"Orta Asya'da kuraklık başgösterir. Topraklar kuraklıktan çatlar, sular kurur. İnsanlar ve hayvanlar açlıktan kırılırlar. Buna bir çare bulmak için din öncüleri toplanırlar. Gök Tanrı'ya karşı hem yalvarışlarını, hem tepkilerini göstermek amacıyla tapınmaya (duaya) başlarlar.

Prizren Kosova'da:Prizren'nin Maraş semtinde kızılı erkekli toplanılır, yağmur duasına çıkılmış. Çocuklar başlarını yeşil dallarla sarar ellerine yeşil yapraklar taşıyarak hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylermişler :

Tarlada çamur,niçvada hamur.

Allah versin yagsın yağmur,de more Dodole!

Genelde çocuk oyunu niteliği taşıyan yağmur yağması için yazların kurak geçtiği zaman oynanan bir oyunmuş.Son 40 yıl içerisinde bu oyun hiç oynanmamıştır! Sadece bir efsanemisali annelerimizden,ninelerimizden Prizren'de kuşaktan kuşağa oynandığını duyarız (5)

Muş Türkiye'de : Çelim Çelim Çemçecük ya da Çemçegelin, çubuk halindeki tahta parçalarını bir araya getirip üzerine çeşitli bez parçaları ile süsleyerek gelin haline getirilen bir nevi totemdir. Çocuklar bunu (büyüklerde yaparlar) kapı kapı dolaştırıp hem yağmur yağması için maniler söyler ve kendilerine de bir şeyler isterler.Bebeği taşıyan çocuk grubu hep bir ağızdan şu tekerlemeyi söylerler:

Çelim çelim çemçecük

Çemçecüğe ne gele

İneklere ot gele

Bızavlara süt gele

Tarlada çamur tabakta hamur

Ver Allah'ım ver bir sürü yağmur

Anadolu'da yağmur duası canlılığını korumakta ve hala yaşatılmaktadır.

Ateşten Geçme :

Türk halklarının ateş kültü ile ilgilidir. Raşid ad din, Ebul Gazi Bahadır'dan Ergenekon münasebeti ile biliyoruz. İlyaz gündönümünde dağın demir kesimini eritmeye matuftur. Kaşgarlı Mahmut da demire uluhiyet veren Türk boylarından söz etmektedir. Demirin bulunduğu yere cin-perinin giremeyeceği inancı Anadolu ve Azerbaycan Türklerinde olduğu gibi Kosova-Balkan Türklerinde de vardır. İlyaz gündönümünde 14 Mart'ta Prizren'de Daltulum denen dağ eteğinde halk tarafından oraya çıkılır ve yazın ilk günü kutlanır ateşler yakılır salıncaklar kurulur genç kızlar deflerle türküler söylenir.Akşam namazından sonra ise Prizren Kosova Tekkelerinde çeşitli törenler yapılarak Ergenekon'dan çıkışımız büyük bir heyecanla gün bugün kutlanmaktadır. Altay Türk halk inançlarında demir ve demirci kültürünü toparlarken A. Tacemen; Türk inancında gökyüzü demircisi vardır. O, Şamanların kutsiyeti sayılır. Gök demircisi, yaptığı mucizeli aynalardan, yere atar. Yeryüzündeki şamanlar, bunları alırlar ve Şamanlık takımlarına ilâve ederler. Şamanlar Türk inancına göre, mucize yaratan büyük demircilerdir. Bu yüzden onlardan kötü ruhlar korkarlar. Demirci de çoğu defa halkı kötü ruhlardan ve hastalıklardan koruyan kişi sayılır. Buryatlar ve Sahalarda demir ve demirci kutsal itibarı görürler. Burada çok kere, demirci şamandan güçlüdür. Demirci isterse manevî gücü ile şamanı öldürebilir.

Mavi Boncuk:

Mavi gözün tekin olmayışı inancı Gök Tengri inancının bir ürünüdür.

Türklerde mavinin kutsiyeti gökün mavi oluşundan gelir.Bu nedenle mavi tekin değildir.Mavi saygı celbeder.Mavi gözlü insanın nazarının çabuk geçeceği inancı Dağıstan,Anadolu, Balkanlar ve Kuzey Mesopotamya Türkleri de var.

Azerbaycan da ‘Göygöz’tekin değildir denir.Mavi gözün veya diğer nazar edici güçlerin olumsuz tesirinden kurtulabilmek için Mavi Boncuk veya başka cisimlerden yararlanırlar.

Kosova Türklerinde ve Balkanlarda yaşayan Türk Akraba Topluluklarında da Mavi Boncuk inancı hala eski inanç ve kutsiyetiyle yaşamaktadır.

Çocuk doğumlarında, sünnetlerde, evliliklerden tutunda odalarda, dükkanlarda , evlerin en önemli baş köşelerinde otomobillerde Mavi Boncuğa rastlayabiliriz.

Ayna:

Arkası sırlı yansıtıcı bir cam parçasıdır.Halk tasavvufunda ise yansıtıcı bir cam parçası olmakla beraber, aynı zamanda manevi sırlarda içermektedir. Aynanın cinleri topladığına inanılır. Bunun içindir ki gece aynaya bakılmaz, çocuklara aynaya bakılma izni verilmez..

Bazı hallerde ayna örtülür. Aynaya bakan kimse ‘Allahummesalli’ yi okur.

Kosova Türklerinde genelde evimizin büyüklerince, geceleyin aynaya bakındığımız zaman uyarılar alırız!

Örneğin :

‘Ceceylen aynaya bakılmaz’ , ‘Adet dildir ceceylen aynaya bakılma ograrsın!’ gibi uyarılar evimizin büyüklerinden duyarız.

Genelde Oğuz Türk boylarında bu tür inanç kültürü hala gün bugün yaygındır.

Karabasan:

Karabasan,’Albastı’ , ‘Al karısı’ inancı ve bu türden kara iyelerin çeşitli isimlerle tanınması Türk Toplulukları arasında çok yaygındır. Bunlardan korunmanın ve verdikleri zararı gidermenin de çeşitli yolları olduğuna dair inançlar vardır. En fazla istifade edilen kaynak ayet ve sürelerdir.

Kosova Türklerince Karabasan adı yerine Ağırbasan adı kullanılır.

Ağırbasan hakkında çeşitli söylentiler duyarız. Ağırbasan’ın şapkalı ve korkunç bir yüzü olduğu söylenir, geceleyin uykuda iken Ağırbasan kişiye musallat olduğunda, eğer o kişi Ağırbasanın başındaki şapkayı çekerse zengin olacağıyla ilgili söylentiler duyarız.

Başka bir rivayete göre de eğer kişi, Ağırbasan’ın etkisinden kurtulamadığı takdirde, öleceğine inanılır.

Ardından Su Dökme:

Türk Halk inancında, biri yolculuğa çıkarsa gittikten sonra annesi arkasından dua okur ve su döker. Böylece yolunun aydınlık gidişinin sağlıklı olacağına inanılır.

Kosova Türklerinde ve Balkanlar’da yaşayan Türk Akraba Topluluklarında da ardından su dökme inancı vardır.

Balkanların çeşitli bölgelerinde ardından su dökme inancı farklı farklı biçimlerde uygulandığı görülür.

Örneğin:

Bir kişi gurbete uğurlanırken arkasından annesi, kız kardeşi veya eşi tarafından ardına su dökülür, bu olay sırasında etrafı matem havası kaplar, gidenin arkasına ağıtlar yakılır, gözyaşı dökülür.

Günahkarlara Geçit Vermeyen Kaya:

Anadolu’da Hacı Bektaş Veli’de olduğu gibi günahkarlara geçit vermeyen kovukları vardır.(6) Bu tür kaya geçitlerinden birisi de yedi uyurlar mağarasındadır. Doğu Anadolu’da

Kars, Bitlis, Erzurum da mevcuttur. Balkanlar'da Osmanlının etkisiyle gelen Bektaşilik inancının etkisinden dolayı Kosova'nın Prizren şehrinin Sozi Türbesi olarak bilinen yerde geçit vermeyen kaya mevcuttur.

İnanışa göre sadece iyi insanların kaya, delikten geçmesine müsaade eder, kötü insanların geçmesine asla izin vermez inancı yaygındır.

Bu inancın derinliklerinde Türk Türeyiş destanlarından mağaradan veya ağaç kovuklarından çıkmış olma inancı da aranabilir.

Tırnak Kesme:

Tırnak gündüz kesilmeli hem el hem ayak tırnakları aynı günde kesilmemelidir. İnanca göre el ve ayak tırnakları bir günde kesilir ise aynı günde hem ölüm hem de düğünün olacağı inanılır bu büyük bir kötü günü kendi ellerinle hazırladığına inanılır.

Gece tırnak kesenin kül başına denir.Tırnak yakılır daha ziyade gömülür.

Tırnak kesildikten sonra el muhakkak yıkanmalıdır. El yıkanmaz ise, o elle tutulan yiyecek ve içecek haramdır.

Kosova Türklerince Tırnak Kesmekle alakalı inançlar:

Ayak ve El Tırnaklarının aynı günde kesildiği takdirde, uğursuzluk olacağı inancı yaygındır, hem ölümün hem de düğünün aynı günde olacağına inanılır.

Geceleyin tırnak kesilmemesi inancı da hala gün bugün Kosova Türklerinde ve Balkanlar'da yaşayan Türk Akraba Topluluklarında da uygulanır.

Gayptan Ses:

Türk inançlarında gayptan tanıdık bir sesle çağırma vardır. Buna şeytan çağırıldı, şeytan aldattı denir. Böyle hallerde Türklerin çoğu '**Tövbe Estağfirullah**' derler.Balkanlar Kosova-Prizren'de ise '**Tuz dügeym Tuz**' derler her bölgede farklı farklı dualar farklı farklı sözleri de duyabiliriz. Kendisini tanıdık bir sesle çağırıldığını duyan, bu sese ilgisiz kalıp cevap vermemelidir. Cevap verilmesi halinde cevap verenin başında iblis-cinin bir felaket getireceğine inanılır.

Yukarıda Ortak Türk Halk İnançlarıyla ilgili verdiğimiz örnekler hala Türk dünyasında capcanlı bir biçimde yaşanmakta ve yaşatılmaktadır.

Türk Halk İnançları, Türk Dünyasının sınırları içinde Adriyatik'ten Çin Seddine, Sibiryaya Ovaları'ndan Afganistan'ı kapsayan bir bölgede, asırlardan beri birbirlerinden uzak, habersiz yaşamış olan Türk Toplulukların, şu an farklı din mezhep tarikat inançları içinde olsalar bile ortak Türk Halk İnançları noktasında hepsi birleşmektedirler.

Verdiğimiz örnekler Türklerin ister İslam'da, ister Şamanizm'de,ister Ortodokslukta ister farklı tarikat ve mezheplerde bu saydığım inançları hala içlerinde sanki mensubu oldukları o dinin bir parçasıymış gibi Türk Halk İnançlarını yaşatmaktadırlar.

KAYNAKÇA

(1) Yaşar Kalafat, '' Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları-I'' T.C. Kültür Bakanlığı-Ankara 2002.s. 45

(2) Taner Kotle Priştine Üniversitesi-Türk Dili ve Edebiyatı Öğrencisi,Kaynak kişi: Fatime Kotle-Prizren Türkü yaş 58. Kosova 2009

(3) Yaşar Kalafat, '' Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları-I'' T.C. Kültür Bakanlığı-Ankara 2002.s. 40

(4) Taner Kotle Priştine Üniversitesi-Türk Dili ve Edebiyatı Öğrencisi,Kaynak kişi: Fatime Kotle-Prizren Türkü yaş 58. Kosova 2009

(5) Taner Kotle Priştine Üniversitesi-Türk Dili ve Edebiyatı Öğrencisi,Kaynak kişi: Fatime Kotle-Prizren Türkü yaş 58. Kosova 2009

(6) www.alewiten.com